

STICHTING SCHOOL & VEILIGHEID BIEDT EEN HELPENDE HAND

Sociale veiligheid vergt structurele aandacht

Tekst
Brigitte Bloem

Een leerling barst tijdens een mentorgesprek in huilen uit en vertelt dat ze gepest wordt. Een leraar signaleert dat een van zijn leerlingen door een groep medeleerlingen gediscrimineerd en buitengesloten wordt. Ongewenst en grensoverschrijdend gedrag doet zich meestal onverwacht en onaangekondigd voor. Ad hoc handelen ligt dan op de loer. Je wilt echter niet dat werken aan sociale veiligheid incidentgedreven is; het gaat over het structureel bevorderen van sociaal gedrag en het aanpakken van ongewenst en grensoverschrijdend gedrag. Een sociaal veilig leerklimaat bevordert immers het welzijn van individuele leerlingen en studenten, en creëert ook een gunstige sfeer voor de groep waarin iedereen kan leren en groeien.

In een fijne, veilige omgeving kun je je optimaal ontwikkelen

“We willen dat leerlingen en studenten het fijn hebben op school. In een fijne, veilige omgeving kun je je per slot van rekening optimaal ontwikkelen”, vertelt Amina Saydali, directeur/bestuurder van Stichting School & Veiligheid. “We weten ook dat als die veiligheid er niet is, dit grote impact kan hebben. Een pestverleden kun je bijvoorbeeld je leven lang met je meedragen.” De organisatie zet zich al tien jaar in voor een fijne, veilige schooltijd voor alle kinderen en jongeren in Nederland, van de basisschool tot en met het mbo.

Eén van de medewerkers die zich daar dagelijks mee bezighoudt, is Fleur Nollet, lid van het managementteam. “Ons uiteindelijke doel is dat elke leerling en student zich veilig voelt, maar in ons werk richten we ons op de onderwijsprofessional”, legt ze uit. School & Veiligheid ondersteunt schoolleiders, leraren, vertrouwenspersonen en andere onderwijsprofessionals. Zij kunnen daarvoor onder andere terecht op de website schoolveiligheid.nl en bij het Adviespunt van de organisatie (zie kader *Het Adviespunt van School & Veiligheid*). Door de jaren heen heeft de stichting een uitgebreid assortiment aan artikelen, folders en producten ontwikkeld. “Scholen staan er niet alleen voor en hoeven zeker niet het wiel opnieuw uit te vinden.”

Mini-samenleving

Volgens Amina is sociale veiligheid niet specifiek iets van deze tijd. “Scholen hadden altijd al de opdracht om een veilige omgeving binnen de schoolmuren te creëren”, licht ze toe. “Wat we wel zien, is dat álle ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken nu tegelijkertijd de school binnenkomen en dat veel van die vraagstukken de samenleving polariseren. School is een mini-samenleving, of het nou gaat om een oorlog die ergens in de wereld gaande is, of de discussie over wel of niet vaccineren. Dat maakt het extra complex om school een veilige omgeving te laten zijn en een inclusieve sfeer te creëren. Onderwijsprofessionals kunnen daar een harde dobber aan hebben. Gerichte ondersteuning kunnen ze dan goed gebruiken. Ga er maar aan staan, een klas met dertig verschillende leerlingen waarin elke leerling zich gezien én gerespecteerd wil voelen door medeleerlingen en leraren.”

School & Veiligheid is hét expertisecentrum op het gebied van sociale veiligheid in en rond de school, en biedt eerstelijns ondersteuning aan schoolmedewerkers.

Fleur Nollet,
lid van het
managementteam
bij School & Veiligheid

“Onderwijsprofessionals zijn ontzettend gedreven en begaan met hun leerlingen. Dat is ook de reden waarom zij ons bellen of mailen. Om te overleggen over de te nemen stappen bijvoorbeeld”, vertelt Fleur. “Het gaat ze aan het hart dat de ontwikkeling van hun leerlingen of studenten gevaar loopt door een onveilige situatie.”

De onderwijsprofessional speelt een centrale rol en moet zich daartoe goed uitgerust voelen

Preventief en curatief

“De maatstaf is niet dat alle scholen op een bepaald moment sociaal veilig zijn”, benadrukt ze. “Een sociaal veilige school is een school die onveiligheid signaleert en aanpakt en daar bovendien zoveel mogelijk op anticipeert. Integreer aandacht voor sociale veiligheid in je schoolbeleid, zodat je niet met de handen in het haar zit als zich een onveilige situatie voordoet. Weet wat jouw leerlingen en studenten bezighoudt en verdiep je in hun persoonlijke en sociale context. Komen veel van je leerlingen of studenten uit multiprobleemgezinnen, dan heb je een heel ander soort zorgstructuur op te zetten dan op een school waar dit minder vaak voorkomt.”

School & Veiligheid maakt onderscheid tussen algemene en gerichte preventie. Bij algemene preventie werken team en directie aan het inrichten van de school op een zodanige manier dat er voor iedereen een sociaal veilig klimaat is >>>

We merken vaak dat een leerling die zich onveilig voelt lang niet altijd de weg naar de juiste personen weet te vinden

met heldere regels en gedragsnormen. Gerichte preventie gaat onder meer over specifieke voorlichting over bijvoorbeeld seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ook curatief biedt School & Veiligheid ondersteuning. “We hebben goed zicht op alle mogelijke interventies”, licht Fleur toe. “Ook kunnen scholen een beroep doen op ons calamiteitenteam wanneer er sprake is van een ingrijpende gebeurtenis op de school. Met onze expertise bieden we generieke handreikingen die elke school op de eigen schoolcontext en situatie toe kan passen. Bovendien beschikken we over een breed scala aan tools rondom het preventief werken aan sociale veiligheid. Onderwijsprofessionals kunnen er heel praktisch mee aan de slag.”

Voorbeelden van tools

Voor schoolleiders ontwikkelde School & Veiligheid bijvoorbeeld het Digitaal Veiligheidsplan, dat ze op de eigen situatie toe kunnen spitsen. (Lees meer over het Digitaal Veiligheidsplan op pagina 17.) Het Digitaal Veiligheidsplan gaat over veiligheidsbeleid inclusief alle wettelijke verplichtingen, en voorziet daarnaast in praktische instrumenten waarmee je sociale veiligheid in de klas en in en om de school voelbaar en merkbaar kunt maken. Ook brengt het ‘blinde vlekken’ in kaart waaraan de school extra aandacht kan besteden. De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid (zie kader *De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid*) vormen de uitgangspunten van het Digitaal Veiligheidsplan.

Een andere tool is het spel ‘Gedragen Gedrag’ dat praktijk-situaties onder de aandacht brengt. Het gaat om werkelijke situaties die bijvoorbeeld binnenkomen bij het Adviespunt. Doel van het spel is om gewenst en ongewenst gedrag bespreekbaar te maken en samen tot afspraken en regels te komen. Bijzonder aan dit spel is dat het niet alleen voor onderwijsteams is. Het is ook geschikt om in de klas met leerlingen/studenten te spelen, of met ouders. Er is een versie voor het primair onderwijs en een versie voor het voortgezet onderwijs en mbo. (Lees meer over Gedragen Gedrag op pagina 31.)

Als derde is de ‘Leidraad Vertrouwenswerk’ een mooie illustratie van de helpende hand van School & Veiligheid. De leidraad is een compleet document om scholen te helpen de positie van de vertrouwenspersoon, en andere functionarissen die zich op school met vertrouwenswerk bezighouden, goed te regelen. De leidraad is rijkelijk voorzien van voorbeelden en voorbeeldprotocollen.

“Wat we vaak merken, is dat een leerling die zich onveilig voelt lang niet altijd de weg naar de juiste persoon of personen weet te vinden. Bovendien gebeurt het nogal eens dat niet alle signalen bij elkaar komen”, constateert Fleur. “Daardoor is er het risico van een incompleet beeld van de situatie met alle gevolgen van dien. De leidraad biedt ondersteuning om een effectieve probleemaanpak in te richten.” (Lees meer over tools waar je als onderwijsprofessional gebruik van kunt maken op pagina 30.)

Centrale rol leraar

“Onveiligheid kent vele verschijningsvormen. Het tegengaan van die onveiligheid kent een gemeenschappelijke basis en dat is de leraar”, stelt Amina. “De onderwijsprofessional speelt een centrale rol en moet zich daartoe goed uitgerust voelen. We noemen dat pedagogisch vakmanschap. Ben je in staat om met de problematiek om te gaan: of het nou gaat om pestgedrag of agressief of seksueel grensoverschrijdend gedrag? Ben je in staat onveilige situaties te signaleren en daar vervolgens de juiste interventie in te plegen en de juiste collega’s of samenwerkingspartners bij in te schakelen?”

En als de onderwijsprofessional zelf grenzen overschrijdt, dan is het van cruciaal belang dat collega’s dat oppikken en de juiste wegen bewandelen.”

Ook benadrukken beiden het belang van het in verbinding blijven. “Neem het verspreiden van haatzaaiende gedachten”, geeft Fleur als voorbeeld. “Als leraar is het je goed recht om te zeggen: ‘Dat wil ik niet horen’. Vervolgens is het wel je taak om in gesprek te blijven en uit te zoeken waar deze gedachten vandaan komen.”

Amina vult aan: “Het moet voor alle betrokkenen duidelijk zijn dat een schoolvisie onmisbaar is en dat het hele team deze visie omarmt en draagt, inclusief de schoolleiding. Dit is nodig zodat jij je bij lastige momenten, gesteund en gedragen weet door je collega’s en leidinggevenden. Als je als school vindt dat er bijvoorbeeld niet gescholden mag worden in de klas, dan moet iedere leraar ervan verzekerd zijn dat in elke klas leerlingen precies dat te horen krijgen. Zo bouw je aan een consistent klimaat. Op het niveau van een schoolleider vraagt het hetzelfde vakmanschap, bijvoorbeeld richting ouders. Blijf in verbinding, maar geef wel duidelijk de normen, waarden en grenzen van de school aan.” Kortom: sociale veiligheid staat of valt met het bouwen aan een positieve sfeer en omgangsvormen.

Burgerschap en sociale veiligheid

Beiden verwachten dat burgerschapsonderwijs veel voor de sociale veiligheid kan betekenen. “De burgerschapsopdracht die scholen hebben, onderstreept het belang van sociale veiligheid enorm”, zegt Fleur. “Je leest het ook letterlijk terug in de wettelijke burgerschapsopdracht, die ruimte biedt om in de mini-maatschappij van school te oefenen met onze democratische basiswaarden en de discussies die in de samenleving spelen. Op die manier kan burgerschapsonderwijs bijdragen aan het stimuleren van sociaal veilig gedrag. Het vormt een kader voor de normen en waarden die je als school kiest en fungeert daarmee als veilige oefenplaats voor deelname aan de samenleving.” ■

Het Adviespunt van School & Veiligheid

Ben je werkzaam in het onderwijs en heb je vragen over sociale veiligheid? Dan kun je terecht bij ons Adviespunt voor informatie en advies. Wij zijn er voor iedereen die in het onderwijs werkt.

Bel: 030 - 285 66 16 op schooldagen van 9.00 tot 16.00 uur
Mail: adviespunt@schoolenveiligheid.nl (op schooldagen)
Calamiteitenteam: 24/7 bereikbaar via 030 - 285 66 16

Amina Saydali,
directeur/bestuurder
bij School & Veiligheid

Scholen staan er niet alleen voor en hoeven zeker niet het wiel opnieuw uit te vinden

De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid

School & Veiligheid ontwikkelde een denkmodel om sociale veiligheid te operationaliseren. Dat model helpt schoolbesturen en schoolleiders om een sociaal veiligheidsbeleid te ontwikkelen. Het model bestaat uit zes raderen die onderling samenhangen. Als er op het ene gebied iets in beweging is, heeft dat effect op een ander radertje. Een heldere visie geeft bijvoorbeeld richting aan het pedagogisch handelen van medewerkers. En door duidelijke voorwaarden te scheppen, weet iedereen waar hij met een signaal heen moet en wie wanneer moet handelen. De raderen houden elkaar in beweging. Dit symboliseert dat iedereen in en om de school op zijn eigen manier kan bijdragen aan sociale veiligheid. Zo vormen deze raderen de bouwstenen om te werken aan sociale veiligheid.

(Lees meer over het Digitaal Veiligheidsplan op pagina 17.)

Het Digitaal Veiligheidsplan is beschikbaar via de website www.digitaalveiligheidsplan.nl.